

Yttrande över En gemensam angelägenhet (SOU 2020:46)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkande från Jämlikhetskommissionen.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

Folkbildningsrådet beklagar att utredningen inte ser folkbildningen som en del av lösningen på de problem som tas upp i betänkandet.

Folkbildningsrådet lämnar kompletterande information om folkbildningens betydelse för samhället och individen.

Folkbildningsrådets kommentarer

Trots coronapandemin engagerade folkbildningen under 2020 ungefär 900 000 deltagare med stöd av statsbidrag till folkbildningen. Om man även räknar med kulturprogrammen blir antalet mångdubbelt större. Jämfört med 2019 innebär detta en minskning med 325 000 deltagare.

Utredningen lyfter upp flertalet områden där studieförbund och folkhögskolor lämnar och kan lämna viktiga bidrag till lösningar på de problem som har identifierats.

Folkbildningsrådet delar flera av de slutsatser som lyfts fram i utredningen:

- En hög lägstanivå på utbildningen stärker individ och samhälle.

- Språkkunskaper är viktiga för integrationen.
- Arbete för ökad jämställdhet är särskilt viktigt bland kvinnor som är utrikes födda.

Folkbildningen kan och vill spela en än större roll för att hålla ihop samhället och motverka utanförskap. Behovet av kompetensutveckling och livslångt lärande ökar. Fler står utanför arbetsmarknaden och fler har behov av och söker sig till grund- och kompletterande utbildning. Folkhögskolor och studieförbund vill och kan ge fler människor möjlighet till grundutbildning, kompetensutveckling, personlig utveckling och ökade förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen.

Folkbildningen ska medverka till att fler människor kan påverka sin livssituation och delta i samhället. I sin budgetproposition för 2021 lyfter regeringen fram att folkbildningen är en viktig och växande aktör för människor med olika bakgrund och förutsättningar. Folkbildningsrådet konstaterar att under 2020 har andelen deltagare med särskilda behov ökat i folkhögskolan. Folkhögskolor och studieförbund gör stora insatser för att skapa delaktighet och ge människor möjligheter att påverka sin livssituation.

Folkbildningens verksamheter ska utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället. Folkhögskolan spelar en viktig roll för personer som av olika anledningar inte har funnit sig till rätta i eller fått sin utbildning tillgodosedd i andra utbildningssystem. Detta bekräftar regeringen i sin budgetproposition för 2021 och uppmärksammar särskilt folkbildningens arbete för dem med kortare formell utbildningsbakgrund och dem som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Folkbildningen ska bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet. Regeringen konstaterar i sin budgetproposition för 2021 att studieförbundens verksamheter skapar möjligheter till kultur i hela landet och bidrar till att intresset för kulturlivet breddas samt att förståelsen för både den egna och andras kulturer ökar. Folkbildningsrådet vill lyfta fram folkbildningen som kulturarena. Studieförbunden ger människor över hela landet möjlighet att ta del av och själva utöva kulturverksamheter. De 154 folkhögskolorna, som är spridda över hela landet, både utbildar i kulturyrken och förbereder för högre studier i kultur.

Folkhögskolan betydelse för ökad jämlikhet

Folkhögskolan är en erkänd utbildningsform i den svenska utbildningssystemet och har en tydlig kompensatorisk roll.

Deltagare med kort formell utbildning

Under 2020 samlade folkhögskolan:

- ca 21 800 deltagare i *allmän kurs*
- ca 35 800 deltagare i *särskild kurs*
- ca 21 300 deltagare i *kort kurs*

Andel deltagare utan gymnasieutbildning (dvs. med högst grundskola/motsvarande) är i:

- Allmän kurs, grundskolenivå: 66 procent
- Allmän kurs, gymnasienivå: 55 procent
- Särskild kurs: 15 procent

Under 2020 har antalet deltagare minskat marginellt i de långa kurserna, medan antalet deltagare i de korta kurserna mer än halverats. Även om coronapandemin inneburit ett avbräck under 2020, har antalet deltagare i folkhögskolans långa kurser ökat under senare år, som ett resultat av att staten har tillfört nya resurser.

Deltagare med funktionsnedsättning

Inom folkhögskolan fanns många deltagare med funktionsnedsättning under 2020:

- Allmän kurs, grundskolenivå: 21 procent
- Allmän kurs, gymnasienivå: 41 procent¹
- Särskild kurs: 13 procent.²

Under senare år har antalet deltagare med funktionsnedsättning ökat i både allmän och särskild kurs. Framför allt är det deltagarna med

¹ Vid 118 av folkhögskolorna hade mer än 25 procent av deltagarna i allmän kurs en funktionsnedsättning.

² Vid 30 av folkhögskolorna hade mer än 25 procent av deltagarna i särskild kurs en funktionsnedsättning.

neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som blivit fler. Inom allmän kurs utgör de här deltagarna 42 procent av alla deltagare med funktionsnedsättning under 2020, och inom särskild kurs 27 procent av samtliga deltagare med funktionsnedsättning.

Bland deltagarna med funktionsnedsättning i folkhögskolans långa kurser är jämförelsevis många födda i Sverige – framför allt i allmän kurs – och även andelen deltagare som är 24 år eller yngre än större än bland övriga deltagare. Gruppen deltagare som har högst grundskola/motsvarande som högsta utbildning är större bland deltagarna med funktionsnedsättning än bland övriga, samtidigt som relativt få av dem studerar på grundskolenivå.

Utrikes födda deltagare med arbetsmarknadsrelaterade studiemotiv

Många av folkhögskolans deltagare i den ordinarie verksamheten är utrikes födda och har arbetsmarknadsrelaterade motiv för sina studier. Sedan 2104 bedriver folkhögskolorna etableringskurs på folkhögskola, som är en sex månader lång kurs för personer inom etableringsprogrammet i samverkan med Arbetsförmedlingen. Sedan starten har drygt 23 000 personer fullföljt kursen.

Även inom uppdraget studiemotiverande folkhögskolekurs, som är en tre månader lång arbetsmarknadspolitisk insats, når folkhögskolan många personer som har invandrat till Sverige. Andelen utrikes födda har ökat kraftigt de senaste åren och uppgår år 2020 till 71 procent.

Folkhögskolorna erbjuder även ett- till treåriga kurser i svensk språket som inte är sfi-kurser. Många av dessa är tänkta som fortsättningskurser efter den kommunala vuxenutbildningen, inte sällan i form av allmän kurs med svenska som andra språk. Andelen utrikes födda deltagare ökat stadigt och utgör år 2020 på allmän kurs, grundskolenivå 86 procent, på allmän kurs gymnasienivå 32 procent och på särskild kurs 17 procent.

Sedan hösten 2016 erbjuder folkhögskolorna, liksom studieförbunden, verksamhet för asylsökande inom svenska från dag ett, med ett särskilt statligt anslag. I Folkbildningsrådets uppföljning av verksamheten konstateras att deltagarna kommer i gång tidigt med att lära sig svenska, deras språkutveckling är tydlig och de kommer i gång med sin etablering redan som asylsökande.

Övergång till fortsatta studier och arbete

Folkhögskolan ger behörighet till fortsatta studier:

- Under läsåret 2019/20 utfärdade folkhögskolorna 2 149 intyg om grundläggande behörighet för studier vid högskola, och ca 710 behörigheter för studier vid yrkeshögskolan. Dessutom utfärdades behörigheter i enstaka ämnen.
- Höstterminen 2020 sökte 6 255 tidigare folkhögskoledeltagare till högskolan, varav 3 732 antogs, dvs. 60 procent.
- I rapporten *Uppföljning av allmän kurs på folkhögskolan* visar SCB att ungefär 60 procent av deltagarna som uppnått allmän behörighet har läst vidare på högskolan, yrkeshögskolan eller andra utbildningar inom fem år efter allmän kurs.

Under 2020 arrangerade folkhögskolorna sammanlagt ett drygt 30-tal inriktningar av yrkesutbildning på eftergymnasial nivå, med ca 6 800 deltagare totalt inom ramen för den ordinarie verksamheten. Ungefär 1 300 deltagare erhöll under 2020 intyg om avslutad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå.

Studieförbundens betydelse för ökad jämlikhet

Studieförbunden når en mångfald människor. Under 2020 samlades cirka 420 300 deltagare i studiecirklar och cirka 361 500 deltagare i annan folkbildningsverksamhet. Andelen deltagare utan gymnasieutbildning (dvs. med högst grundskola/motsvarande) i studiecirklar är 17 procent.

Socioekonomiskt svaga kommuner

I rapporten *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* visar forskarna att både andelen cirkeldeltagare och andelen deltagare i kulturprogram i relation till befolkningen är större i små kommuner än i större, och i kommuner där befolkningen minskat under perioden 2005–2015 jämfört med kommuner med stabil eller växande befolkning. Andelen deltagare är dessutom större i kommuner där utbildningsnivåerna och lönenivåerna är relativt låga, där det finns sämre tillgång till formell utbildning – gymnasieutbildning, högre utbildning – och där avgångsbetygen från grundskolans årskurs 9 är relativt låga.

De kommuner där det finns en högre andel deltagare i studiecirkelar och kulturprogram i relation till befolkningen är också kommuner som tog emot många flyktingar under 2015.

Utrikes födda deltagare

Förutom den ordinarie folkbildningsverksamheten bedriver studieförbunden flera särskilda insatser som når många utrikes födda deltagare. Under 2020 samlade de:

- 7 300 deltagare i *Vardagssvenska*
- 9 900 deltagare i *Svenska från dag ett*
- 7 000 deltagare i *Uppsökande och motiverande insatser riktade till utrikes födda kvinnor*
- 3 900 deltagare i *arbetsmarknadsnära insatser på distans*
- 1 100 deltagare i *svenska för föräldralediga*

Cirkeldeltagande hör samman med människors möjligheter till studier och arbete. I Folkbildningsrådets rapport *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* presenteras en nationalekonomisk analys av cirkeldeltagandets betydelse för vidare studier och arbete. I denna jämförs bland annat cirkeldeltagare med övriga i befolkningen som var arbetslösa 2012, för att se om de får jobb eller studerar vidare under perioden 2013–2015. Analysen visar att deltagande i studiecirkel ökar sannolikheten att individen börjar arbeta någon gång under perioden. Sambandet gäller för både utrikes och inrikes födda cirkeldeltagare, för deltagare med högskoleutbildning och för deltagare med kort utbildning. Starkast är sambandet för deltagare med kortast utbildning.

I Folkbildningsrådets rapport *Cirkelnas betydelser* är det framför allt cirkeldeltagare som kommer från utomeuropeiska länder – ofta relativt unga män – som anger att de deltagit i en studiecirkel för att öka sina möjligheter på arbetsmarknaden, respektive att cirkeldeltagandet inneburit nya arbetsmöjligheter för dem. Författarnas slutsats är att många av deltagarna som flyttat till Sverige är i färd med att skapa sig en plattform på arbetsmarknaden och använder sig av studiecirkelar som ett led i detta.

För Folkbildningsrådet

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Maria Graner', written in a cursive style.

Maria Graner

Generalsekreterare